

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ГІДРОБІОЛОГІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту гідробіології
НАН України,
член-кор. НАН України,

С.О. Афанасьєв

Введено в дію:
наказ від 27.06.2019 № 47

ПОЛОЖЕННЯ

про організацію освітнього процесу

в Інституті гідробіології Національної академії наук України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою Інституту
гідробіології НАН України,
протокол № 7 від 27.09.2016 р.

із змінами:

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою
Інституту гідробіології НАН
України,
протокол № 6 від 07.06.2019 р.

КИЇВ -2019

1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Положення про організацію освітнього процесу (далі – Положення) в Інституті гідробіології НАН України (далі – Інститут) для аспірантів, що здобувають вищу освіту ступеня доктора філософії є основним нормативним документом, що регламентує організацію та проведення освітньої діяльності в Інституті на очній формі навчання на третьому (освітньо-науковому) рівні і базується на Законах України від 05.09.2017р. № 2145-VIII "Про освіту", від 01.07.2014 р. № 1556-VII "Про вищу освіту", від 26.11.2015р. № 848-VIII "Про наукову і науково-технічну діяльність", Статуту Інституту гідробіології НАН України відповідно до чинних норм та стандартів вищої освіти та інших нормативно-правових актів України стосовних до питань освіти в Україні та Постанові Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої світи ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти».

1.2. Інститут провадить освітню діяльність на третьому (освітньо-науковому) рівні відповідно до отриманих ліцензій.

Організація освітнього процесу за третім (освітньо-науковим) рівнем в Інституті здійснюється відповідно до Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – ЄКТС), яка базується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії, необхідного для досягнення очікуваних результатів навчання та обліковується у кредитах ЄКТС.

1.3. Кредит ЄКТС – одиниця вимірювання навчального навантаження аспіранта, необхідного для засвоєння кредитних модулів (навчальних дисциплін), або блоку модулів. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин.

Структура кредиту ЄКТС – це частка аудиторного та поза аудиторного навчального часу аспіранта у відсотковому вимірі.

1.4. Освітній процес за третім (освітньо-науковим) рівнем організують науково-педагогічні працівники з урахуванням цього Положення на основі освітньо-наукових програм (ОНП) та навчальних планів. Аспіранти беруть активну участь у формуванні індивідуальних траєкторій навчання, індивідуальних навчальних планів аспірантів, у виборі навчальних дисциплін, в удосконаленні практичної підготовки та підвищенні ролі самостійної творчої роботи.

1.5. Інститут надає аспірантам можливість користуватися навчальними приміщеннями бібліотекою, навчальною, навчально-методичною та науковою літературою, обладнанням, устаткуванням й іншими засобами навчання.

1.6. Мовою викладання в Інституті є державна мова відповідно до статті 48 Закону України «Про вищу освіту».

2. ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

2.1. Освітній процес в Інституті – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти та науки, що провадиться через систему науково-методичних, педагогічних та наукових заходів, спрямованих на здобуття теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також виконання власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та/або практичне значення, та захист дисертації.

2.2. Освітній процес базується на принципах науковості, відкритості, доступності, єдності і наступності освітнього процесу, безперервності, поєднання освітньої та наукової діяльності,

незалежності від втручання будь-яких політичних партій, громадських та релігійних організацій.

Освітній процес організується з урахуванням наявного науково-педагогічного потенціалу, матеріальної і навчально-методичної бази, а також можливостей сучасних інформаційних технологій навчання.

2.3. Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ) за рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності.

2.4. Зміст навчання визначається освітньо-науковою програмою, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними планами, робочими навчальними планами, індивідуальним навчальним планом аспіранта, програмами навчальних дисциплін, нормативними документами органів державного управління вищою освітою та Інституту і відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах, а також при проведенні навчальних занять та інших видів освітньої діяльності.

2.5. Структурно-логічна схема підготовки – це наукове і методичне обґрунтування процесу реалізації освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки та основа для створення навчального та робочого навчального планів.

Освітні програми

2.6. Освітня (освітньо-наукова) програма – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти (освітньо-кваліфікаційному рівні – ОКР) в межах спеціальності (спеціалізації) чи напрямку підготовки), що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – ЄКТС), необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти.

Освітньо-наукова програма та навчальний план аспірантури складаються з освітньої та наукової складових.

2.7. Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- 2) перелік компетентностей випускника;
- 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 4) форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

Рівні та ступені підготовки здобувачів вищої освіти

2.8. Підготовка фахівців в Інституті здійснюється за такими рівнями вищої освіти з присудженням відповідного ступеня вищої освіти: третій рівень – ступінь доктора філософії; науковий рівень – ступінь доктора наук.

2.9. Доктор філософії – освітньо-науковий ступінь, який здобувається на основі ступеня магістра (спеціаліста). Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою Інституту чи іншого ЗВО за результатами успішного виконання здобувачем вищої

освіти освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Нормативний термін підготовки доктора філософії в аспірантурі становить чотири роки. Обсяг освітньої складової ОНП підготовки доктора філософії складає 30–60 кредитів (43) ЄКТС.

2.10. Доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається на базі доктора філософії і передбачає здобуття найвищих компетентностей у галузі розроблення та впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, що забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загально національне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях.

2.11. Підготовка в аспірантурі чи докторантурі передбачає виконання особою відповідної освітньо-наукової або наукової програми закладу вищої освіти (наукової установи) за спеціальністю та проведення власного наукового дослідження. Невід'ємною складовою освітньо-наукової програми аспірантури та наукової програми докторантури є підготовка та публікація наукових статей.

Підготовка в аспірантурі здійснюється за освітньо-науковою програмою та навчальним планом, що затверджуються вченою радою Інституту для кожної спеціальності.

2.12. Навчальний процес здійснюється відповідно до графіка освітнього процесу, який ведеться на основі навчального плану.

Графік освітнього процесу визначає терміни теоретичної та практичної підготовки, підсумкового контролю, проведення практик, науково-дослідницької роботи, оформлення та захисту дисертації, канікул.

Графік освітнього процесу розробляється із врахуванням того, що навчальний рік в Інституті розпочинається 1 листопада і включає осінньо-зимовий та весняний семестри, екзаменаційні сесії, практичні навчання, канікулярну відпустку.

Графік освітнього процесу на навчальний рік для аспірантів денної форми навчання за освітніми програмами підготовки доктора філософії встановлюється протяжністю 41-43 тижня теоретичного навчання та науково-дослідницької роботи, з них 3 тижні екзаменаційних сесій.

2.13. Асистентська педагогічна практика проводиться на 2-3 навчальних курсах відповідно до Положення про асистентську педагогічну практику аспірантів Інституту гідробіології. Обсяг педагогічної практики як освітньої складової відповідно до навчального плану становить 180 год. (6 кредитів ЄКТС).

Організатори педагогічної практики аспірантів: завідуючий аспірантурою, керівник педагогічної практики та науковий керівник аспіранта.

2.14. Канікулярна відпустка – 8-10 тижнів (у т.ч. 2 тижні – під час зимових канікул) (крім випускового курсу).

2.15. Вивчення всіх навчальних дисциплін завершується заліком або екзаменом. Для підготовки і захисту випускної кваліфікаційної роботи доктора філософії у графіку освітнього процесу має бути призначений для цього час до 24-32 тижнів.

2.16. Усі аспіранти незалежно від форми навчання зобов'язані відвідувати аудиторні заняття і проходити всі форми поточного та підсумкового контролю, передбачені індивідуальним навчальним планом аспіранта та освітньо-науковою програмою аспірантури Інституту.

Навчальний план

2.17. На підставі освітньо-наукової програми за спеціальністю (спеціалізацією) в Інституті розробляється навчальний план, який містить інформацію про перелік та обсяг навчальних дисциплін (43 кредити Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі - ЄКТС)), послідовність їх вивчення, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю.

2.18. Навчальний план розробляється на весь нормативний термін навчання робочими групами, до складу яких входять керівник та члени проектної групи, заступник директора з наукової роботи, завідувачі та провідні фахівці випускових кафедр. Розроблений навчальний план розглядається на засіданні відповідного відділу (випускової кафедри), затверджуються вченою радою Інституту.

Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається робочий навчальний план, який схвалюється вченою радою Інституту та затверджується директором Інституту.

2.19. Починаючи з 2016-2017 навчального року розподіл дисциплін у навчальних планах при підготовці докторів філософії наступний:

– Обов'язкові навчальні дисципліни загально-дослідницької підготовки – 54% загального обсягу навчального навантаження,

– Дисципліни вільного вибору установи (дисципліни професійної і практичної підготовки) – 23% загального обсягу навчального навантаження.

Їхній перелік, обсяги та форми атестації визначаються стандартами вищої освіти, вимогами МОН України у межах відповідного напрямку підготовки (спеціальності) і включаються у навчальний план підготовки докторів філософії у повному обсязі);

Дисципліни вільного вибору аспіранта 23% загального обсягу навчального навантаження. Їх перелік, форми вивчення (аудиторна чи самостійна) та атестації визначаються проектною групою, затверджуються вченою радою Інституту. Вони включаються до робочого навчального плану підготовки залежно від вибору аспірантів.

2.20. Обсяги навчальних дисципліни мають бути кратними цілому числу кредитів ЄКТС, мінімальний обсяг навчальної дисципліни – 3 кредити ЄКТС.

2.21. Освітньо-наукова програма аспірантури включає складові, що передбачають набуття аспірантом таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій (всього 43 ЄКТС):

- здобуття глибинних знань із спеціальності, за якою аспірант проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти;

- оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти;

– набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних

інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти;

– здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти.

2.22. Набуття аспірантами вказаних компетентностей відбувається через засвоєння наступних дисциплін освітньо-наукової програми (ОНП) (2016-2017 н.р.):

Перелік обов'язкових навчальних дисциплін:

- Філософія науки і культури (6,0 ЄКТС);
- Професійна етика науковця і викладача (3,0 ЄКТС);
- Іноземна мова професійного спрямування для підготовки аспірантів до рівня С1 (8,0 ЄКТС);
- Асистентська педагогічна практика (6,0 ЄКТС);

Перелік вибіркового дисциплін за вибором Інституту:

- Сучасна система наукової інформації, наукометрія, трансфер технологій та управління проектами (3,0 ЄКТС);
- Актуальні проблеми сучасної біології (4,0 ЄКТС);
- Методологія підготовки та представлення дисертаційної роботи та оформлення наукових досліджень (3,0 ЄКТС);

Перелік дисципліни вільного вибору аспіранта:

- Актуальні проблеми сучасної гідробіології (4,0 ЄКТС);
- Фізіологія та біохімія гідробіонтів (3,0 ЄКТС);
- Методологія та методи гідробіологічних досліджень (3,0 ЄКТС);
- Актуальні проблеми сучасної іхтіології (4,0 ЄКТС);
- Екологія риб (3,0 ЄКТС);
- Фізіологія та біохімія риб (3,0 ЄКТС);

2.23. Аспірант, який підтвердив рівень свого знання іноземної мови, зокрема англійської, дійсним сертифікатом тестів TOEFL, або International English Language Testing System, або сертифікатом Cambridge English Language Assessment, на рівні C1 Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, має право: на зарахування відповідних кредитів, передбачених освітньо-науковою програмою аспірантури, як таких, що виконані у повному обсязі; на використання обсягу навчального навантаження, передбаченого для набуття мовних компетентностей, для здобуття інших компетентностей (за погодженням з науковим керівником).

2.24. Перелік обов'язкових дисциплін навчального плану та вибіркової дисципліни за вибором Інституту є однаковими для всіх аспірантів, що навчаються за одним навчальним планом, незалежно від обраної ними спеціалізації.

2.25. Навчальна програма дисципліни, що входить до освітньої програми, визначає місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст, послідовність і організація форм вивчення, вимоги до знань і вмінь. Навчальні програми дисциплін, що викладаються в Інституті, розроблюються провідними науковими працівниками Інституту та затверджуються в установленому порядку.

2.26. На підставі навчальної програми дисципліни та навчального плану на кожний навчальний рік складається робоча навчальна програма дисципліни, яка містить виклад конкретного змісту навчальної дисципліни, послідовність, організаційні форми її вивчення та їх обсяг, визначає форми та засоби поточного і підсумкового контролю.

Робочі навчальні програми дисциплін розробляються до початку навчального року (семестру). Робочі навчальні програми розглядаються на засіданні вченої ради, затверджуються директором. Робочі навчальні програми дисциплін оновлюються щорічно.

2.27. Навчальні та робочі навчальні програми є частиною навчально-методичного комплексу (НМК) кожної навчальної дисципліни, який складається з таких компонентів:

- робоча програма навчальної дисципліни (додаток 1);
- методичні матеріали, підготовлені викладачем у електронному вигляді;
- підручники, навчальні посібники, методичні матеріали щодо вивчення дисципліни для аспірантів денної та заочної форм навчання;
- програма навчальної практики дисципліни (якщо вона передбачена навчальним планом).
- силабуси навчальних дисциплін.

2.28. Навчально-методичний комплекс по кожній з дисциплін зберігається у завідувача аспірантурою.

Один примірник затвердженої робочої програми навчальної дисципліни передається вченому секретарю для формування бази щорічних робочих навчальних програм дисциплін згідно з навчальними планами підготовки фахівців на наступний навчальний рік.

Індивідуальний план виконання освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії

2.29. Освітньо-наукова програма та навчальний план аспірантури є основою для формування аспірантом індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи, які погоджуються з науковим керівником та затверджуються вченою радою протягом двох місяців з дня зарахування до аспірантури.

Наукова складова є невід'ємною частиною освітньо-наукової програми навчального плану аспіранта. Вона передбачає проведення власного наукового дослідження під керівництвом одного або двох наукових керівників та оформлення його результатів у вигляді дисертації.

2.30. Індивідуальний план є робочим документом та містить перелік дисциплін за вибором аспіранта в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС. Аспіранти мають право вибирати навчальні дисципліни, що пропонуються для інших рівнів вищої освіти і які пов'язані з тематикою дисертаційного дослідження, за погодженням із своїм науковим керівником та керівником відповідного факультету чи підрозділу.

В індивідуальному плані зазначаються тема дисертаційної роботи та її обґрунтування, зміст, строки виконання та обсяг наукових робіт, а також запланований строк захисту дисертації протягом строку підготовки в аспірантурі та докторантурі. Вказується науковий керівник аспіранта.

Індивідуальний план наукової роботи погоджується здобувачем з його науковим керівником (консультантом), обговорюється у відповідному структурному підрозділі та затверджується вченою радою протягом двох місяців з дня зарахування здобувача.

Індивідуальний план є обов'язковим до виконання і використовується для оцінювання успішності запланованої наукової роботи.. Вибіркові навчальні дисципліни, включені до індивідуального навчального плану, є обов'язковими для вивчення.

2.31. Індивідуальний план складається на кожний навчальний рік, план на поточний рік та звіт про виконання плану за минулий рік обговорюється на засіданні відділу, до якого прикріплений аспірант (випускової кафедри), на засіданні вченої ради та затверджується директором Інституту.

Реалізація індивідуального навчального плану аспіранта здійснюється протягом часу, який не перевищує терміну його навчання.

Аспірант має право змінювати свій індивідуальний навчальний план за погодженням із своїм науковим керівником та затвердженням вченою радою.

2.32. Аспірантам, які направлені на навчання в зарубіжні країни, можуть бути встановлені на поточний навчальний семестр (рік) індивідуальні графіки навчального процесу та індивідуальні навчальні плани. Якщо термін навчання направлених у зарубіжні країни перевищує один семестр, таким аспірантам відповідно до Закону України «Про вищу освіту» можуть надаватися перерви у навчанні.

2.33. Вчена рада Інституту має право прийняти рішення про визнання набутих аспірантом в інших закладах вищої освіти (наукових установах) компетентностей з однієї чи декількох навчальних дисциплін (зарахувати кредити ЄКТС), обов'язкове здобуття яких передбачено освітньо-науковою програмою аспірантури.

3. ФОРМИ НАВЧАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Форми навчання

3.1. Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється заочною (денною, вечірньою) формою навчання і здійснюється як за державним замовленням, так і за кошти фізичних та юридичних осіб.

Організація освітнього процесу заочною (денною) формою навчання здійснюється в Інституті згідно з цим Положенням.

Форми організації освітнього процесу

3.2. Освітній процес в Інституті реалізується за такими формами: навчальні заняття; наукова робота; самостійна робота; практики; контрольні заходи.

Основними видами навчальних занять в є: лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття, консультації, а також індивідуальні заняття й індивідуальні завдання та самостійна робота.

Лекція

3.3. Лекція – основний вид навчальних занять в Інституті, призначених для викладання теоретичного матеріалу.

Лекція є елементом курсу лекцій, який охоплює основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни. Тематика курсу лекцій визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

Можливе читання окремих лекцій з проблем, які стосуються даної навчальної дисципліни, але не охоплені навчальною програмою. Такі лекції проводяться провідними вченими або фахівцями для аспірантів та науковців Інституту в окремо відведений час.

Лекційні заняття проводяться лекторами – докторами наук та кандидатами наук Інституту.

Лекційні заняття проводяться у відповідно обладнаних приміщеннях – аудиторіях.

Лектор зобов'язаний дотримуватися робочої навчальної програми дисципліни щодо тем лекційних занять, але не обмежений у питаннях трактування навчального матеріалу, формах і засобах його викладення.

Лабораторне заняття

3.4. Лабораторне заняття – вид навчального заняття, на якому аспірант під керівництвом викладача особисто проводить натурні або імітаційні експерименти чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, вимірною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі та обробки отриманих результатів.

Лабораторні заняття проводяться у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого до умов навчального процесу (хімічні реактиви, лабораторні прилади, установки, механізми тощо). Лабораторні заняття можуть проводитися в умовах реального професійного середовища (наприклад, в наукових лабораторіях тощо).

Перелік тем лабораторних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

Лабораторне заняття включає проведення поточного контролю підготовленості аспірантів до виконання конкретної лабораторної роботи, виконання завдань теми заняття, оформлення індивідуального звіту з виконаної роботи та його захист. Виконання лабораторної роботи оцінюється викладачем.

Оцінки за виконання лабораторних занять враховуються при виставленні семестрової оцінки з навчальної дисципліни.

Практичне заняття

3.5. Практичне заняття – вид навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання аспірантами відповідно сформульованих завдань.

Практичні заняття проводяться в аудиторіях або в навчальних лабораторіях, оснащених необхідними технічними засобами навчання, обчислювальною технікою.

Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння аспірантами необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різної складності для розв'язування їх аспірантами на занятті.

Практичне заняття включає проведення поточного контролю знань, умінь і навичок, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю аспірантів, розв'язування завдань з їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання.

Оцінки, отримані аспірантом за окремі практичні заняття, враховуються при виставленні оцінки з навчальної дисципліни.

Семінарське заняття

3.6. Семінарське заняття – вид навчального заняття, на якому викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих аспіранти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів, презентацій).

Семінарські заняття проводяться в аудиторіях або в навчальних кабінетах. Перелік тем семінарських занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

На семінарському занятті викладач оцінює підготовлені аспірантами презентації, реферати, їх виступи, активність у дискусії, уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо.

Підсумкові оцінки за семінарське заняття вносяться у журнал обліку роботи науково-педагогічного працівника. Отримані оцінки за семінарські заняття враховуються при виставленні підсумкової оцінки навчальної дисципліни.

Індивідуальне заняття

3.7. Індивідуальне навчальне заняття проводиться з окремими аспірантами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Індивідуальні навчальні заняття зорганізуються в поза навчальний час з урахуванням індивідуального навчального плану аспіранта і можуть охоплювати частину або повний обсяг занять з однієї або декількох навчальних дисциплін. Такі заняття можуть організовуватися з аспірантами, які пропустили заняття з поважної причини.

Види індивідуальних навчальних занять, їх обсяг, форми та методи проведення, форми та методи поточного і підсумкового контролю визначаються індивідуальним навчальним планом аспіранта.

Консультація

3.8. Консультація – вид навчального заняття, на якому аспірант отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

Консультація може бути індивідуальною або проводитися для групи, залежно від того, чи НПП консультує аспірантів з питань, пов'язаних із виконанням індивідуальних завдань, чи з теоретичних питань навчальної дисципліни.

Індивідуальні завдання

3.9. Індивідуальні завдання з окремих дисциплін (презентації, реферати, розрахунково-графічні та ін.) видаються аспірантам в терміни, передбачені робочим навчальним планом. Індивідуальні завдання наукових публікацій (тези та статті) виконуються аспірантом самостійно при консультуванні наукового керівника.

Самостійна робота аспіранта

3.10. Самостійна робота аспіранта є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи аспіранта, регламентується робочим навчальним планом і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу аспіранта, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

Зміст самостійної роботи аспіранта щодо вивчення конкретної дисципліни визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками НПП.

Самостійна робота аспіранта забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручники, навчальні посібники та методичні матеріали, конспекти лекцій НПП, практикуми тощо.

Методичні матеріали для самостійної роботи аспірантів повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку аспіранта. Для самостійної роботи аспіранту також рекомендується відповідна наукова та фахова монографічна і періодична література.

Навчальний матеріал навчальної дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння аспірантом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні навчальних занять.

Наукове дослідження

3.11. Наукова складова освітньо-наукової програми передбачає проведення власного наукового дослідження під керівництвом одного або двох наукових керівників та оформлення його результатів у вигляді дисертації.

Наукові дослідження проводяться згідно з індивідуальним планом наукової роботи, де визначено зміст, строки виконання та обсяг наукових робіт та запланований строк захисту дисертації. Невід'ємною складовою ОНП аспірантури є підготовка та публікація наукових праць.

Наукове керівництво

3.12. Аспіранту одночасно з його зарахуванням відповідним наказом директора Інституту призначається науковий керівник з числа наукових або науково-педагогічних працівників з науковим ступенем.

Науковий керівник аспіранта здійснює наукове керівництво роботою над дисертацією, надає консультації щодо змісту і методології наукових досліджень аспіранта, контролює виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану аспіранта і відповідає перед вченою радою за належне та своєчасне виконання обов'язків наукового керівника.

Науковий керівник, який є доктором наук, може здійснювати одночасне наукове керівництво (консультавання), як правило, не більше п'яти здобувачів наукових ступенів, включаючи тих, що здобувають науковий ступінь доктора наук.

Науковий керівник, який має ступінь доктора філософії, може здійснювати одночасне наукове керівництво роботою над дисертаціями, як правило, не більше трьох здобувачів наукового ступеня доктора філософії.

На здійснення наукового керівництва роботою над дисертацією одного аспіранта науковому керівникові відводиться щороку 50 академічних годин навчального навантаження. Вчена рада Інституту з урахуванням потреб аспіранта та ефективності роботи наукового керівника з

підготовки докторів філософії може відвести більшу кількість годин навчального навантаження керівникові з їх оплатою за рахунок коштів спеціального фонду установи.

Рішенням вченої ради аспіранту може бути призначено два наукових керівники з відповідним розподілом годин навчального навантаження та обов'язків між ними.

Асистентська педагогічна практика аспірантів

3.13. Асистентська педагогічна практика є компонентом професійної підготовки до науково-педагогічної діяльності та видом практичної діяльності аспірантів щодо здійснення навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти, включаючи викладання спеціальних дисциплін, організацію навчальної діяльності студентів, науково-методичну роботу, набуття вмінь і навичок практичної викладацької діяльності.

Асистентська педагогічна практика проходить у межах професійно-орієнтованих дисциплін підготовки фахівців, що забезпечуються відповідними кафедрами ЗВО. Базою для проходження асистентської педагогічної практики можуть бути кафедри факультетів біологічного спрямування (гідробіології, зоології, ботаніки, екології та інших) у закладах вищої освіти, з якими Інститутом укладені договори про співпрацю. Асистентська педагогічна практика має бути наближеною до напрямів наукових досліджень аспіранта.

Метою асистентської педагогічної практики є поглиблення та закріплення знань аспірантів з питань організації і форм здійснення навчального процесу в сучасних умовах, його наукового, навчально-методичного та нормативного забезпечення, формування вмінь і навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел при підготовці занять, закріплення набутих теоретичних знань та вдосконалення педагогічних компетентностей безпосередньо у навчальному процесі.

У процесі проходження асистентської педагогічної практики аспіранти повинні опанувати і знати: організацію навчального і виховного процесу у закладі вищої освіти – структуру та зміст викладацької діяльності; методику підготовки і проведення занять, організації самостійної та індивідуальної роботи студентів; основи педагогіки вищої школи; основи навчально-методичної діяльності у ЗВО; психологічні аспекти навчання та творчої діяльності.

Основними завданнями педагогічної практики є: сприяння формуванню професійно значущих якостей викладача вищої школи; закріплення, розширення та поглиблення теоретичних педагогічних знань аспірантів на основі їх використання у реальному педагогічному процесі; реалізація на практиці знань про сучасні методи і форми викладацької діяльності шляхом проведення аудиторних занять; опанування методами проведення аналізу власної викладацької діяльності, професійної компетентності та роботи колег; оволодіння досвідом самостійної організації навчально-виховного процесу в навчальній групі; ознайомлення з інноваційними технологіями, формами і методами роботи у ЗВО; розвиток та самореалізація творчих здібностей; оволодіння уміннями самоаналізу та самовдосконалення.

Організація асистентської педагогічної практика аспірантів в Інституті регламентується «Положенням про асистентську педагогічну практику аспірантів Інституту гідробіології».

Контрольні заходи

3.14. Видами контролю знань аспірантів є поточний контроль, проміжна та підсумкова атестації.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості аспіранта до виконання конкретної роботи.

Проміжна атестація проводиться після вивчення програмного матеріалу кожного змістового модуля, на які лектором дисципліни поділено її навчальний матеріал.

Форми та методи проведення проміжної атестації засвоєння програмного матеріалу змістового модуля розробляється лектором дисципліни і затверджується відповідною випусковою кафедрою у вигляді тестування, письмової контрольної роботи, колоквиуму, результату експерименту, що можна оцінити кількісно, розрахункової чи розрахунково-графічної роботи тощо.

Засвоєння аспірантом програмного матеріалу змістового модуля вважається успішним, якщо рейтингова оцінка його становить не менше, ніж 60 балів за 100-бальною шкалою.

Семестрова атестація проводиться у формах семестрового екзамену або семестрового заліку з конкретної навчальної дисципліни. Семестровий екзамен (далі – екзамен) – це форма підсумкової атестації засвоєння аспірантом теоретичного та практичного матеріалу з навчальної дисципліни за семестр. Семестровий залік (далі – залік) – це форма підсумкової атестації, що полягає в оцінці засвоєння аспірантом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних, семінарських або лабораторних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр.

Диференційований залік – це форма атестації, що дозволяє оцінити виконання та засвоєння аспірантом програми виробничої практики.

Аспіранти зобов'язані складати екзамени і заліки відповідно до вимог робочого навчального плану у терміни, передбачені графіком навчального процесу. Зміст екзаменів і заліків визначається робочими навчальними програмами дисциплін.

Аспірант допускається до складання екзамену або заліку з дисципліни, якщо з цієї дисципліни ним повністю виконані всі види робіт, передбачені робочим навчальним планом

З дозволу екзаменаторів аспіранти можуть користуватись довідковою літературою, технічними навчальними засобами. Використання під час екзамену (заліку) будь-яких інформаційних матеріалів без дозволу осіб, які проводять контрольний захід, заборонено.

Після завершення підсумкової атестації з дисципліни оцінка аспіранта із засвоєння дисципліни за 100-бальною шкалою переводиться у національні оцінки (“Відмінно”, “Добре”, “Задовільно”, “Незадовільно”) та оцінки ЄКТС («А», «В», «С», «D», «E», «FX», «F»).

Результати складання заліків оцінюються за національною двобальною шкалою: “Зараховано” чи “Не зараховано” та відповідними оцінками ЄКТС.

Диференційований залік з асистентської педагогічної практики виставляється за результатами захисту аспірантом письмового звіту перед членами комісії, яка створюється наказом директора Інституту, у терміни, визначені відповідно до «Положення про асистентську педагогічну практику аспірантів Інституту гідробіології НАН України». Участь у роботі комісії керівника практики є обов'язковою.

Екзамени та заліки мають право відвідувати і перевіряти на відповідність вимогам Закону України «Про вищу освіту» директор Інституту, заступник директора з наукової роботи.

Спiрнi питання з проведення екзаменацiйних сесiй розглядає апеляцiйна комiсiя, права, обов'язки та персональний склад якої визначаються наказом директора Інституту.

Аспірантам, які за результатами екзаменацiйної сесiї мають заборгованiсть з 1-2 дисциплiн, наказом директора Інституту може бути надано право на їх лiквiдацiю.

4. ВІДРАХУВАННЯ, ПОНОВЛЕННЯ

4.1. Порядок вiдрахування, поновлення, надання академiчної вiдпустки аспірантам регламентовано Положенням про порядок вiдрахування, переривання навчання, поновлення, переведення та надання академiчної вiдпустки особам, які навчаються у аспірантурi Інституту.

Аспіранти, які повнiстю виконали вимоги навчального плану поточного курсу та вiдзвiтували перед вченою радою Інституту, наказом директора Інституту переводяться на наступний курс.

Аспіранти, які за мають академiчну заборгованiсть з двох i бiльше дисциплiн та невиконану наукову програму iндивiдуального плану пiдготовки аспіранта, пiдлягають вiдрахуванню iз числа аспірантiв Інституту.

Вiдрахуванню пiдлягають також усi аспіранти, які пiсля встановленого iндивiдуального термiну складання екзаменiв мають заборгованiсть хоча б з однiєї дисциплiни.

За наявностi поважних пiдстав аспіранту може бути надана академiчна вiдпустка або можливiсть повторного проходження курсу навчання вiдповiдно до "Положення про академiчнi вiдпустки та повторне навчання у вищих закладах освiти", затвердженого наказом Мiнiстерства освiти України та Мiнiстерства охорони здоров'я України вiд 06.06.1996 р. № 91/15.

Поновленими можуть бути особи, вiдрахованi до завершення навчання за освiтньою (науковою) програмою вищої освiти вiдповiдного рiвня або яким було надано академiчну вiдпустку.

4.2. Аспірант або докторант, який захистився до закінчення строку пiдготовки в аспірантурi або докторантурi, має право за власним вибором:

- отримати одноразову виплату в сумi залишку стипендiї, передбаченої у бюджетi Інституту на вiдповiдний календарний рiк, та за власною заявою бути вiдрахованим з аспірантури або докторантури;

- отримати за власною заявою оплачувану академiчну вiдпустку на строк, що залишився до завершення нормативного строку пiдготовки в аспірантурi або докторантурi.

Якщо аспірант захистив дисертацiю на другому чи третьому році пiдготовки в аспірантурi) та був обраний за конкурсом на вiдповiдну посаду наукового працiвника Інституту, то загальна сума залишку стипендiї нараховується йому як щомiсячна надбавка до заробiтної плати.

4.3. Особа, яка ранiше навчалася в аспірантурi чи докторантурi за державним (регiональним) замовленням i не захистилася або була вiдрахована з неї достроково, має право на повторний вступ до аспірантури чи докторантури за державним (регiональним) замовленням лише за умови вiдшкодування коштiв, витрачених на її пiдготовку, у визначеному Кабiнетом Мiнiстрiв України порядку.

5. АТЕСТАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

5.1. На виконання наукової складової навчального процесу (підготовка дисертації) у навчальному плані відводиться 120-150 тижнів (наукова діяльність може співпадати з теоретичним навчанням). На оформлення рукопису та підготовку до захисту відводиться до 24 тижнів.

5.2. Підготовка в аспірантурі та докторантурі завершується наданням висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Здобувач має право на вибір спеціалізованої вченої ради.

5.3. Атестація здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється разовою спеціалізованою вченою радою на підставі публічного захисту наукових досягнень у формі дисертації.

5.4. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії є самостійним розгорнутим дослідженням, що пропонує розв'язання актуального наукового завдання в певній галузі знань або на межі кількох галузей, результати якого становлять оригінальний внесок у суму знань відповідної галузі (галузей) та оприлюднені у відповідних публікаціях.

Метою дисертаційної роботи є проведення теоретичних та практичних досліджень, поглиблене осмислення професійної проблеми, розробка інноваційних пропозицій у певній сфері виробництва або наукової діяльності та рекомендацій щодо їх упровадження.

Виконана особисто здобувачем, дисертація як кваліфікаційна наукова праця, подається у вигляді спеціально підготовленого рукопису або опублікованої монографії, що є підсумком теоретичної та практичної підготовки в рамках нормативної та вибіркової складових освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії та формою державної атестації здобувачів вищої освіти.

Підготовлена до захисту дисертація повинна містити отримані здобувачем науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення, а також характеризуватися єдністю змісту і свідчити про особистий внесок здобувача в науку.

5.5. Стан готовності дисертації аспіранта до захисту визначається науковим керівником (або консенсусним рішенням двох керівників).

5.6. Обов'язковою умовою допуску до захисту є успішне виконання аспірантом його індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи.

6. РОБОЧИЙ ЧАС НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

6.1. Робочий час науково-педагогічних працівників включає час виконання ним навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи та інших трудових обов'язків. Робочий час наукового працівника включає час виконання ним наукової, дослідницької, консультативної, експертної, організаційної роботи та інших трудових обов'язків. Робочий час педагогічного працівника включає час виконання ним навчальної, методичної, організаційної роботи та інших трудових обов'язків.

7. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

7.1. Науково-методичне забезпечення освітнього процесу складають:

- стандарти освітньої діяльності;
- стандарти вищої освіти;
- навчальні та робочі навчальні плани;
- навчальні та робочі програми усіх обов'язкових і вибіркових навчальних дисциплін;
- програми навчальної, виробничої та інших видів практик;
- підручники і навчальні посібники, у т.ч. в електронній формі;
- електронні навчальні курси дисциплін;
- методичні матеріали до лекційних, семінарських, практичних і лабораторних занять, у т.ч. в електронній формі;
- методичні матеріали для самостійного опрацювання фахової літератури, підготовки дисертаційних робіт, у т.ч. в електронній формі;
- відкриті запитання та тестові завдання з навчальних дисциплін;
- силабуси.

Положення про організацію освітнього процесу в Інституті гідробіології Національної академії наук України (із змінами) обговорено та затверджено на засіданні вченої ради Інституту гідробіології НАН України (протокол від 07.06.2019 р. № 6)